

Саша В. Мијалковић

Криминалистичко-полицијска академија, Београд

Жељко В. Никач

Криминалистичко-полицијска академија, Београд

ЗАШТИТА НАЦИОНАЛНИХ ИНТЕРЕСА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ У ПРОЦЕСУ МЕЂУНАРОДНИХ ИНТЕГРАЦИЈА*

Сажетак

Достизање и заштита националних интереса се, традиционално, везује за стање безбедности државе и нације: национална безбедност управо подразумева несметано достизање, уживање и развој националних вредности и извесност реализовања националних интереса, одсуство претњи по националне вредности и интересе, као и одсуство страха да ће бити угрожени. Од способности државе да правилно утврди и ефикасно реализује националне интересе, зависи и степен безбедности друштва, државе и међународне заједнице. Политика спровођења националних интереса је сложена и у дисперзији између реалних националних потреба, интереса друштвених, политичких и неформалних (интересних и лобистичких) група, националне моћи, стања националне и међународне безбедности, националног и међународног права, спољне политике других држава и политике међународних организација. Уз то, у пропагирању националних интереса државници некада нису објективни,

* Рад је резултат реализовања научноистраживачког пројекта: „Развој институционалних капацитета, стандарда и процедура за супротстављање организованом криминалу и тероризму у условима међународних интеграција“. Пројекат финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (бр.179045), а реализује Криминалистичко-полицијска академија у Београду (2011–2014). Руководилац пројекта је проф. др Саша Мијалковић.

а честе промене режима у транзицијским државама неретко условљавају и драстичну промену агенде националних интереса. Најзад, опречност ставова у погледу декларисања и начина достизања националних интереса може да подстакне конфликте националних и међународних размера, посебно у друштвима са неразвијеном толеранцијом, безбедносном и политичком културом, и у којима и не постоји континуитет у вођењу националне политике. У тако турбулентним околностима није једноставно дефинисати и достићи националне приоритете, а тиме ни осигурати националну безбедност. У таквој ситуацији се налази и Република Србија, као земља у транзицији која тежи међународним интеграцијама.

Кључне речи: политика, национални интереси, националне вредности, национална безбедност, међународне интеграције, Република Србија.

ДИЛЕМА АГЕНДЕ САВРЕМЕНИХ НАЦИОНАЛНИХ ИНТЕРЕСА И ОДНОС СА БЕЗБЕДНОШЋУ ДРЖАВЕ И ДРУШТВА

„Безбедност је једна од основних људских потреба“.¹⁾ То је симбиоза *безопасности* (одсуство претњи) и *сигурности* (одсуство страха) у односу на извесне вредности и интересе. С обзиром на то да су предмет овог рада национални интереси, у раду ће се најпре указати на обим, садржај и корелације појмова вредности, интереса и безбедности. Затим ће се на примеру Србије указати на однос националних интереса и националне безбедности, као и на битне чиниоце који утичу на остваривост националних интереса.

Вредности су идеална својства извесних предмета, друштвених појава, процеса и садржаја свести које им људи (појединачно и/или колективно) придају, а које их чини пожељним јер им омогућавају задовољење потреба, побољшавају живот, односно уживају у њима. „Могу да буду материјалне и духовне. Релативно су трајне и динамичне појаве, условљене историјским, културолошким, религијским, идеолошким, географским, временским и другим критеријумима, због чега се и разликују међу државама и друштвеним групама“²⁾ (*вредносни системи*). Вредности које имају релатив-

1) Anthony Burke, “Aporias of Security”, *Alternatives: Global, Local, Political*, Sage Publications, Inc, Vol. 27, No. 1/2002, стр. 1.

2) Војин Димитријевић, „Безбедност и политичка заједница“, у зборнику: *Реформа сектора безбедности* (ур. Хаџић Мирослав), Институт Г 17 плус и Центар за цивилно-војне односе, Београд, 2003, стр. 37–38.

но трајан и велики значај за појединца или колектив, називају се друштвеним. У зависности од тога чије су (појединац, друштвене групе и друштво, држава, међународна заједница, човечанство и планета), вредности могу да се поделе на индивидуалне, друштвене, државне и националне, међународне и глобалне – човечанске вредности.

Националне вредности су од значаја за целокупно друштво и државу. То су: опстанак државе и нације; мир, слобода, права и безбедност људи и друштвених група; квалитет живота народа и нације и социјално благостање; уставни и правни поредак државе и владавина права; јавни поредак, ред и мир; економски просперитет, енергетска стабилност и информациони ресурси; политичка стабилност и национално јединство; територијални интегритет; суверенитет; национални понос и достојанство; национални идентитет; здрава животна средина и друге вредности.³⁾

С друге стране, *интерес* се налази у средишту разматрања о појединцу, друштвеним групама, али и о настанку, природи и функцији државе. Семантички, интерес на латинском језику (*interestum, interesse*) значи учествовати у нечему, бити заинтересован за нешто. Модерно, проширено поимање интереса обухвата и категорије попут вредности, ставова, очекивања и тежњи; речју, интерес је мотивациони фактор, регулатор појединачног и колективног понашања, синоним за потребу и тесно је везан за вредности. У одређењу интереса треба поћи од потреба и циља оног о чијим интересима се расправља. Од преовлађујуће свести, система вредности и идеја зависи и дефинисање интереса и приоритета у њиховом достизању; истовремено, интереси покрећу друштвено понашање, али и повратно редефинишу систем вредности и идеја.⁴⁾

Значи, „интереси су рефлексија пројектованих потреба за достизањем, уживањем, заштитом и унапређењем одређених вредности, који их детерминишу и у чијој су функцији. Генерално, интерес је тежња ка достизању и остварењу конкретних циљева, планова, идеја, који рађају нове интересе. Однос националних вредности и интереса је каузалан, али није увек двосмеран. Начелно, интереси земље могу да буду угрожени, а да истовремено нису угрожене њене виталне вредности, и обрнуто. Истовремено, субјекти праве хијерархију приоритета и значаја личних интереса. Тако се некад на путу остваривања претежних интереса свесно пристаје на штету по

3) Саша Мијалковић: *Национална безбедност*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2011, стр. 33–34.

4) Мирослав Живковић: *Теорија државе и права – Теорија државе*, Полицијска академија, Београд, 1995, стр. 205–207.

друге интересе. Најзад, неретко појединци или интересне групе личне интересе представљају као опште.⁵⁾

Виталне националне вредности прокламоване су међународним јавним правом и уставима држава. Национални интереси се прокламују националним стратегијским документима, а спроводе националним политикама. Начелно, национални интереси би морали да буду у духу међународног и националног права, што у пракси често и није случај.⁶⁾

Значи, интереси и вредности могу, али и не морају да се подударају. Генерално, појам интереса је ужег обима од појма вредности када подразумева корист, добитак којим се унапређује квалитет постојећих, али може да буде и ширег обима, када се њиме остварују нове вредности. Такође, виталне вредности су база из које се црпу потенцијали за реализовање интереса. Уколико се и не подударају, сигурно су комплементарне категорије. Друштвене вредности и интереси одржавају групе, друштво и државу у целини, чине их стабилнијим, компактнијим и усмеравају њихово деловање ка заједничком напретку. Жељене вредности и интереси могу да буду снажан чинилац промена. Такође, временом долази до промена у вредносном систему друштва, па се одређене вредности одбацују, мењају или се прихватају нове, односно може доћи до промене у хијархији интереса. Најзад, национални интереси често су пројекција владајуће друштвене групе, тј. режима, што се увек не подудара са општим интересима народа.⁷⁾

Савремена национална безбедност се разликује од традиционалног поимања државне безбедности (заштићеност државе од политичког криминала и заштићеност поретка власти и режима).⁸⁾ То је синтеза безбедности друштва (без обзира на етничко, верско, расно и идеолошко опредељење његових чланова) и безбедности државе, али и њихово партиципирање у међународној и глобалној безбедности. Реч је о извесном стању заштићености њихових виталних вредности и интереса које се оптимизује функцијом војног и цивилног, државног и недржавног сектора националног система безбедности, уз ослањање на видове међународне сарадње у безбедности и на бројне међународне (невладине и међувладине) актере.

5) Саша Мијалковић, *Исто*, стр. 36.

6) О односу националних интереса („државних разлога“) и владавине права види – Радослав Гаџиновић, „Демократија и безбедност у националној држави“, *Српска политичка мисао*, број 1, Институт за политичке студије, Београд, 2010, стр. 158.

7) Саша Мијалковић, *Исто*, стр. 36.

8) Упореди: Саша Мијалковић, Милан Милошевић: *Обавјештајно безбједносна дјелатност и службе*, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2011, стр. 9.

Значи, савремена национална безбедност је стање несметаног остваривања, развоја, уживања и оптималне заштићености националних и државних вредности и интереса, као и одсуство (појединачног, групног и колективног) страха од њиховог угрожавања, те колективни осећај спокојства, извесност и контрола над развојем будућих појава и догађаја од значаја за живот друштва и државе. Такво стање се достиже, одржава и унапређује функцијом безбедности грађана, националног система безбедности и наднационалним безбедносним механизмима.⁹⁾

Овај концепт је извесна „раскрсница“ осталих концепата (система и модела) безбедности, као и вредности и интереса који се у оквиру њих штите. Ово стога што у заштити националне безбедности, поред држава и међународне заједнице, учествују и тзв. *недржавни, субнационални и транснационални актери* (појединци, друштвени и приватни колективи, невладине организације). Иако код савремених држава, нарочито код националних, увелико слабе нека традиционална онтолошка обележја државности (суверенитет, територијални интегритет), државе и даље једине имају све капацитете (људске, материјално-техничке и организационе) за заштиту свих нивоа безбедности од највећег броја изазова, ризика и претњи.¹⁰⁾

Дефинисање *националних интереса* је, због могућности њиховог „фалсификовања“, проблематично. Генерално, *национални интерес* је операционализација основних потреба нације или државе и (не)посредно се односи на њихову безбедност. *Витални национални интерес* је погодност од великог или пресудног значаја за опстанак и развој нације. *Остали* су национални интереси чијим се нереализовањем и недостизањем не доводе у питање опстанак и развој нације.

Витални национални интереси (попут самоочувања, заштите суверенитета, територијалног и националног интегритета) су ретко кад предмет преговарања. Ради њихове заштите нација и држава су спремне да ангажују све расположиве снаге и духовне и материјалне ресурсе, те да креирају и спроводе разне политике.¹¹⁾ Међутим, интереси државе не морају да се поклапају са њеним

9) Шире: Саша Мијалковић, „Национална безбедност – од вестфалског до постхладноратовског концепта“, *Војно дело – општевојни научно-теоријски часопис*, Министарство одбране Републике Србије, Београд, број 2/2009, стр. 55–73.

10) О проблемима и кризи савремених држава опширније, у: Љубиша Деспотовић, Живојин Ђурић, „Разградња националне државе: национална држава у процесима денационализације, детериторијализације и десуверенизације“, *Српска политичка мисао*, број 2, Институт за политичке студије, Београд, 2012, стр. 41–57.

11) Митар Ковач: *Стратегијска и доктринарна документа националне безбедности – Теоријске основе*, „Свет књиге“, Београд, 2003, стр. 31–37.

вредностима, односно остваривањем интереса једних могу да се угрозе вредности и интереси других држава.¹²⁾ То значи да, иако су вредности и интереси легитимни и легални, могу да се остваре и на нелегитиман и нелегалан начин. Најзад, национални интерес може да буде и неморалан и нелегалан, кад држава његовим достизањем свесно угрожава своје становништво, друштвену групу, другу државу или међународну заједницу.¹³⁾

Република Србија је, као и друге државе, увек настојала да реализује своје националне и државне интересе, превасходно ненасилним средствима. Истовремено, више је пута била принуђена да штити сопствене интересе које су други нападали. Најзад, треба поменути и то да све до 2009. године, када је усвојена *Стратегија националне безбедности Републике Србије*, нисмо имали јасно и прецизно дефинисане националне и државне интересе чијем бисмо достизању систематски тежили.

У данашњим, тешким временима за Србију која је политички нестабилна и у (предугој) економској транзицији, као интереси од виталног значаја (*национални приоритети*) могли би да се издвоје: очување територијалне целокупности; успостављање пуног суверенитета над територијом Косова и Метохије; европска будућност Србије и пријем у евроатланске интеграције (у Европску унију и евентуално у НАТО); унапређење односа са Русијом и осталим земљама, али и са чланицама Европске уније и САД; унапређење положаја у оквиру међународних организација, пре свега, у Уједињеним нацијама; помирење и унапређење односа са суседима; унапређење социјалне контроле криминала, пре свега, тероризма, организованог криминала и корупције; економски развој и унапређење енергетске стабилности; унапређење квалитета животне средине; демографски развој; развој науке, технике и образовања; враћања државног дуга повериоцима и смањивање обима задужености грађана код страних банака и други.¹⁴⁾

Да би се ови национални интереси реализовали, неопходно је испунити и одређене *националне обавезе* (који су такође врста националних интереса, односно *националних приоритета*), пре све-

12) На пример, експлоататорском економијом, моћне државе остварују своје економске интересе на штету сиромашних земаља, што свакако није вредност демократске државе. Или, оружаном побуном, сепаратисти теже отцепљењу дела територије суверене државе на којој живе. Тако се, реализовањем њихових интереса за стварањем сопствених вредности (нова држава са сувереном влашћу над отцепљеном територијом), угрожавају вредности и интереси матичне државе.

13) Види: Peter Hough: *Understanding Global Security*, Routledge, London–New York, 2008, стр.4; Саша Мијалковић, *Национална безбедност*, стр. 155.

14) Саша Мијалковић: *Исто*, стр. 157.

га: усагласити национално законодавство са међународним правом и стандардима, првенствено са нормативним системом Европске уније; омогућити грађанима да неометано остварују своја права; заштитити права националних мањина; окончати сарадњу са Хашким трибуналом; заштитити имовину других држава и страних држављана у Србији; испунити друге легалне и легитимне обавезе на које нам указује међународна заједница и друго.

Према *Стратегији националне безбедности Републике Србије*¹⁵⁾, националне вредности штите се остваривањем националних интереса. Интереси Републике Србије израз су виталних вредности и потреба грађана, народа и државе и произилазе из највиших вредности које су утврђене Уставом Републике Србије. Обухватају све области друштвеног живота и у сагласности су са универзалним вредностима и стремљењима демократских друштава савременог света. Заштита националних интереса је општи циљ и смисао постојања и функционисања система националне безбедности.

Национални интереси Републике Србије у области безбедности су: очување суверенитета, независности и територијалне целовитости Републике Србије; очување унутрашње стабилности, владавине права и развој демократије и демократских институција, као и интеграција у Европску унију и друге међународне структуре; заштита живота и имовине грађана Републике Србије; економски развој, уз очување животне средине и природних ресурса; стварање мирног, стабилног и сигурног безбедносног окружења; очување и развој међународног поретка; стално одржавање и учвршћивање везе Срба који живе и раде у иностранству са матичном државом, унапређење културних, економских и других облика сарадње са њима и подржавање очувања њиховог националног и културног идентитета.¹⁶⁾ Стратегијом се наглашава и то да је Република Србија одлучна да употреби све расположиве капацитете и ресурсе за заштиту својих националних интереса.¹⁷⁾

Динамичност друштва и безбедности, као и друштвених и безбедносних потреба условљавају и динамику националних инте-

15) Види главу III. (*Национални интереси у области безбедности*) *Стратегије националне безбедности Републике Србије*, званични сајт Владе Републике Србије: www.srbija.gov.rs. О промишљањима о савременим националним интересима Републике Србије, види и – Драгослав Словић: *Српски национални интереси*, Plato-Books и Финекс, Београд, 2010.

16) Види – Сања Шуљагић: *Заснивање српског националног идентитета*, Институт за политичке студије, Београд, 2012; Момчило Суботић: *Идентитет и геополитичка стварност Срба*, Институт за политичке студије, Београд, 2012.

17) Саша Мијалковић, *Исто*.

реса. Стога се разликују актуелни, будући, реализовани и превазиђени интереси; општи, посебни и појединачни интереси; приоритетни и мање приоритетни интереси; краткорочни, средњерочни и дугорочни интереси; лакше и теже оствариви интереси итд.

Остваривост националних интереса условљена је бројним факторима – детерминантама. Они, генерално, могу да се поделе на *субјективне*, који постоје у сфери друштвене свести и на *објективне*, који постоје у спољном свету (ван друштвене свести) а могу, али и не морају, да буду продукт субјективних фактора.

Све ове детерминанте могу да буду *конструктивне* (прогресивне), односно да имају *позитивне* ефекте, а могу да буду и *деструктивне*, тј. да *негативно* (регресивно) утичу на националне интересе. Уз то, у зависности од тога да ли настају унутар земље или долазе из њеног окружења, све детерминанте остваривости националних интереса могу да се поделе на тзв. *унутрашње* и *спољне* (међународне). Практично, готово је увек евидентно комбиновано деловање наведених типова детерминанти; односно поједине детерминанте, по својој природи, могу истовремено да се сврстају у више различитих наведених типологија.

И политички живот и интереси Републике Србије су условљени свим наведеним факторима. Генерално, концепцијско опредељење Републике Србије у погледу пропагирања и заштите виталних националних интереса у актуелном процесу међународних интеграција буквално је условљено и „разапето“ између националне историје државе и права и друштвене традиције, безбедносне културе друштва, демографског фактора, географско-климатских фактора, националнополитичких фактора, дистрибуције моћи, односа интересних сфера и интересних група у друштву, стања културе и морала, доминирајуће идеологије и религије и супротстављености интереса одређених друштвених група, с једне, и моћи државе, стања међународних односа и геополитичких концепција великих сила и утицајних држава, с друге стране.

УНУТРАШЊИ ФАКТОРИ ОСТВАРИВОСТИ НАЦИОНАЛНИХ ИНТЕРЕСА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Идеја о *историји државе и права и друштвеној традицији и култури* као детерминантама националних интереса црпи се из цивилизацијских чињеница да су данашње, модерне државе заправо продукт генерацијске доградње и усавршавања овог облика друштвеног организовања, од тренутка њиховог оснивања. Готово ниједна озбиљна модерна држава није се одрекла организационих, нормативних и функционалних решења из државног и друштвеног

живота за које је историја потврдила да су конструктивна. Многе су земље чак дословно преузимале оваква решења других држава. Ефекте развоја друштва, државе и права по националне интересе најлакше је сагледати кроз призму традиције друштва, нарочито политичку традицију и традицију безбедности.

Током бурне историје Српског народа, грађани и припадници система безбедности нису заборављали „епски блесак давне и славне прошлости државе Немањића, чије су вредности и интересе настојали да поврате, унапреде и заштите.“ При том су били ангажовани сви национални капацитети (додуше често недовољно (прим. аут.)), па и безбедносне службе. Међутим, њихова ефикасност је била одраз друштва из којег потичу: у организационом и егzekутивном смислу, увек су зависиле од друштвенополитичких околности у којима су деловале.¹⁸⁾

Традиција је процес преношења, предавања и одржавања идеја, вредности, начела и модела, усмено и писмено с генерације на генерацију. То је вишезначна категорија која има своја социолошка, културолошка, антрополошка, психолошка, религијска, историјска, социјализацијска, естетска, политиколошка, филозофска и бројна друга одређења, тако да обухвата све области човековог живота, делатности и културе. Реч је о основи без које не би постојала и опстајала друштва, културе, цивилизације и исказује се у историјском току стваралачке комуникације мисли, вредности, дела и добара. Традиција у многоме одређује психологију, менталитет и начин живота појединца, група, народа и нације. Чак и психолошка категорија *колективно несвесно* није ништа друго до рефлексивна традиције.¹⁹⁾

Значај традиције је важан из аспекта историјског односа српског друштва и друштвених група према одређеним друштвеним вредностима и интересима. Иако су више пута трансформисане, бројне су службе које негују дух и континуитет првооснованих субјеката безбедности. Многе државе – актуелни политички пријатељи традиционално су нам наклоњени (нпр., Грчка, Русија), а били су нам и савезници у ратним окршајима и при решавању других озбиљних безбедносних проблема. Са неким од њих, на жалост, односи су „захладили“ (нпр., са Француском, која је у Првом светском рату пружила велику помоћ и подршку Србији). Српска

18) О традицији безбедности нашег друштва опширније, у – Милан Милошевић, Бранко Богдановић: *Безбедност обновљене Србије*, Службени гласник, Београд, 2004.

19) Лат. *traditio* – предање, преношење с колена на колена, усмено ширење прича, поука, веровања, обичаја, вест. Веселин Илић, „Традиција“, у: *Енциклопедија политичке културе* (група аутора), Савремена администрација, Београд, 1993, стр. 1 204.

традиција је, између осталог, извор патриотских и родољубивих образаца понашања, али и оних који се негативно рефлектују по националне интересе (нпр., слободарски дух, мирољубивост и пријатељство народа, агресивност друштва, изражени култ ватреног оружја, изражени култ вође – лидера итд.). Најзад, цивилизацијски промашај српске нације је тај што готово никада нисмо учили на сопственим грешкама, а још мање на туђим. Због тога је историја нашег народа готово историја ратова и конфликта у које смо (по правилу) увлачени без наше воље, и у којима смо, чак и када смо побеђивали, били велике жртве (велика људска и материјална страдања) и ретко када реализовали националне интересе.

Култура је скуп свих материјалних и духовних вредности ствараних физичким и духовним радом човека, а чији би се основни смислови састојали у напору за одржавање, продужетак и напредак људског друштва и појединца у њему. То је укупност научног, уметничког стварања и знања људи, њиховог искуства и ширине осећајности, који се изражавају као укупност или степен развоја појединца и друштвених група, њихова усавршеност у владању светом.²⁰⁾ Један о конститутивних елемената, али и продуката културе, управо је систем вредности и интереса.²¹⁾

Култура има велики значај из аспекта заузимања става и односа друштва према виталним националним интересима. У тесној је вези са традицијом, па се на културу односи готово све што је речено и за традицију. Такође, култура је и „чувар“ националног идентитета, поноса и достојанства, али и стимулатор националне толеранције. Наравно, култура може да се злоупотреби, пре свега масовна култура као њена поткатегорија, за развој одређених регресивних и деструктивних идеологија.

Даље, за достизање националних интереса важна је и *безбедносна култура*. Наиме, традиционално схватање по коме је само и првенствено држава одговорна за заштиту безбедности и националних интереса увелико се напушта. Гради се „нова филозофија“ безбедности по којој државне службе безбедности све више добијају улогу субјеката који селективно делује према одређеним („најопаснијим“) облицима угрожавања, док је друштву (заједници – појединцу) остављено да се штити од оних других, „мање опасних“ појава. Наравно, није реч о неповезаним субјектима и њиховим једнократним акцијама, већ напротив – о систе-

20) Ратко Божовић, „Култура“, у: *Енциклопедија политичке културе* (група аутора), Савремена администрација, Београд, 1993, стр. 575.

21) Љубомир Тадић: *Политиколошки лексикон*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1996, стр. 182.

му који, кроз континуирани процес, реализује функцију заштите безбедности и националних интереса. Тиме се ствара једна нова култура безбедности у којој учествују сви друштвени субјекти, која има првенствено превентивну функцију и која је најпродуктивнија на микротериторији државе – у локалној заједници.²²⁾ Из аспекта заштите националних интереса, безбедносна култура може да се подели на индивидуалну, масовну и професионалну.

Индивидуална и масовна безбедносна култура су способност грађана да препознају националне интересе, да дају лични допринос њиховом достизању и заштити, да препознају опасности које могу да их угрозе и да у вези тога правовремено алармирају надлежне државне органе. *Професионална безбедносна култура* се огледа у умешности и успешности вршења службене дужности у вези са заштитом и унапређењем општих вредности и интереса. С тим у вези, нарочито је интересантна безбедносна култура припадника националног система безбедности, а пре свега: парламентарца, чланова владе, служби безбедности, органа иностраних послова, представника у међународним организацијама и ауторитетима у сектору националне економије. Осим реформе државне управе, један од актуелних приоритета Републике Србије свакако је деполитизација (департизација) јавног сектора и сектора безбедности, као и спречавање и сузбијање корупције.²³⁾ Евидентни су и напори на успостављању владавине принципа законитости, моралности, хуманности, доследности, одговорности, непрекидности и правовремености у обављању службене и јавне дужности. Тиме би се национални интереси Републике Србије уздигли изнад партијских интереса и намера извесних интересних група.

Даље, не сме се занемарити ни утицај *идеологије и религије* на концепцију националних интереса. Идеологија је групно условљена свест, систем идеја, веровања и вредности којима се изражавају основни интереси једне групе, али не непосредно, већ посредно, тј. по правилу тако да се ти интереси мање или више свесно приказују као интереси већине у друштву да би, тако рационализовани, били лакше наметнути другим друштвеним групама као њихови властити интереси и као њихови властити вредносни системи оријентације и акције. Нужно се везује за потребу заштите интереса и очувања положаја група које су на власти, не нужно и истине. Све

22) Љубомир Стајић, Саша Мијалковић, Светлана Станаревић: *Безбедносна култура*, Драганић, Београд, 2004, стр. 29–30.

23) Види – Јелена Тодоровић, „Реформе државне управе у Србији и процес европских интеграција“, *Политичка ревија*, број 2, Институт за политичке студије, Београд, 2012, стр. 193–206.

је истина што повећава моћ ових горе и смањује моћ ових доле: да би се наметнуо другима, интерес се маскира рационализацијом, па се тако изопачује истина, свест и слика једне стварности. Лични интерес приказује се као интерес групе, а интерес групе као општи друштвени интерес који тежи да се нормативизује и институционализује, а неретко и интернационализује.²⁴⁾ Генерално, идеологије могу да буду *прогресивне* и *деструктивне*.

Религија је специфичан вид идеологије. То је форма друштвене свести, део идеолошке надградње чија се специфичност састоји у фантастичном одразу односа људи према природи и њихових међусобних односа.²⁵⁾ Доминантни пропагатор религије је црква. Оба вида друштвене свести злоупотребљавају се ради индоктринације појединих категорија циљних група.²⁶⁾

Посебно опасан вид идеологије је *национализам*. То је оданост својој нацији која може досезати до жртвовања индивидуума стварним или имагинарним интересима нација. Ова оданост често може да прерасте у фанатизам и спремност да се, у име нације почини свакојака неправда, па и злочин. Претерана оданост својој нацији изражава се, пре свега, у уверењу и идеолошком ширењу таквог уверења да је сопствена нација највиша вредност пред којом треба да изгледе вредности и интереси других, посебно суседних и ривалских нација.²⁷⁾ Значи, квалитет национализма креће се у опсегу од крајње позитивног, до крајње деструктивног, односно од интегративног до дисруптивног и агресивног.²⁸⁾ Национализам се сматра и највероватније најмоћнијом политичком силом савременог света. Због тога ирационални национализам и националистичка мегаломанија спадају међу највеће претње безбедности човечанства што је, нажалост, доказано Првим и Другим светским

24) „Онај ко лаже добро зна шта је истина, док онај ко идеолошки мисли често није свестан да је у заблуди и да обмањује и себе и друге.“ Ђуро, Шушњић, „Идеологија“, *Енциклопедија политичке културе*, Савремена администрација, Београд, 1993, стр. 374–376.

25) Лат. *religio* – поглед на боже и свето, побожност, вера. *Мала политичка енциклопедија* (група аутора), Савремена администрација, Београд, 1966, стр. 1 038.

26) *Индоктринација* је свако планско, систематско и контролисано ширење идеологије владајућих елита и група којим оне покривају, оправдавају и ојачавају своју друштвену моћ и политичку власт, како би младе генерације, преко васпитно–образовног система, усвојиле ту идеологију као властити систем интерпретације, оријентације и акције, не осећајући потребу за другачијим погледом на свет. Ђуро Шушњић, „Индоктринација“, *Енциклопедија политичке културе*, Савремена администрација, Београд, 1993, стр. 399–405.

27) Љубомир Тадић: *Исто*, стр. 146–147.

28) Јовица Тркуља: *Освајање демократије – Оглед о посткомунизму*, Синг-Логос, Београд, 1995, стр. 49.

ратом, бројним локалним и регионалним сукобима, геноцидима и сличним појавама угрожавања безбедности.²⁹⁾

Изнете тврдње илуструје и скорија историја на подручју СФРЈ, односно Босне и Херцеговине где је дошло до процвата *етничког* и *верског национализма* између Хрвата, Бошњака и Срба који, иначе, имају заједничко етничко (словенско) порекло, односно ситуација на Космету где су тежње за отцепљењем Албанаца од Србије подгрејане *етничким* и *верским национализмом*. Уз то, Република Србија је мултинационална и мултирелигијска земља, у којој живе Срби, Бугари, Румуни, Мађари, Македонци, Црногорци, Бошњаци и припадници бројних других мањина. Заступљени су и Хришћанство (Православље и Католичанство), Јудаизам, Ислам и друге верске заједнице. С тим у вези, евидентне су и извесне „неуралничне тачке“ потенцијалних етнички и верски мотивисаних конфликата: Космет, Рашка област, Бујановачко-Прешевско удоље и Војводина. Уз то, у прошлости су биле заступљене бројне идеологије, међу којима се свакако може издвојити марксистичка јер је утрла пут многим немилим збивањима у СФРЈ крајем деведесетих година прошлога века. Данас постоје идеологије које пропагирају међународне интеграције, а постоје и идеологије које пропагирају изолационизам. На жалост, постоје и идеологије које пропагирају сепаратизам појединих делова територије Републике Србије, али и оне које пропагирају унитаризам са Републиком Српском. Друштво је врло нехомогено, па је тешко и постићи идеолошки консензус у погледу пропагирања националних интереса и начина њиховог достизања.

Следећа битна одредница националних интереса, која се „ослања“ на претходну, јесте *дистрибуција моћи, интересних сфера и интересних група унутар друштва*. Као способност извесног наметања сопствене воље другима, моћ у друштву може да буде *формална*, односно да проистиче из позиције власти и *неформална*, тј. да потиче и да је концентрисана ван званичних структура власти. Поменути видови моћи могу да имају садржај *политичке* (утицај са позиције официјелног политичког положаја или ван њега), *економске* (материјално-финансијске) и *духовне* (идеолошке, религијске, научне, културне) *моћи*. Уз то, примена моћи може да буде *легална* и *леgitима*, односно *нелегална* и *нелеgitимна*, а понекад и *легална* и *нелеgitимна*, и обрнуто. Из моћи произилази власт, односно утицај на власт и на доношење политичких одлука што, у крајњем случају, може да се рефлектује на достизање националних интереса.

29) Најдан Пашић: „Нација и национализам“, у: *Енциклопедија политичке културе*, Савремена администрација, Београд, 1993, стр. 706.

Формалну моћ има држава и помоћу ње врши друштвену регулацију и стара се о безбедности друштва и себе саме. Истовремено, поједини видови моћи концентрисани су у рукама појединаца или колектива ван државног система (тзв. *неформални центри моћи*). Према томе, моћ је истовремено средство (не)легалне и (не)легитимне друштвене регулације и усмеравања друштва и државног система ка остваривању националних вредности и интереса, односно ка остваривању појединачних или групних интереса.

Интересне групе настоје да утичу на политичке странке и на различита министарства. Њихов је специфичан циљ да заступају неки одређени интерес у друштву. Деле се на *протективне интересне групе*, које штите интересе одређених сегмената друштва и на *промотивне интересне групе*, које више заговарају неки одређени циљ него што штите интересе одређене друштвене групе. Оне врше притисак на разне начине: легалним финансијским донирањем; илегалним плаћањем заступника и државних чиновника; апелима на јавно мњење; разним облицима грађанске непослушности; осигурањем стручног мишљења итд.³⁰⁾

Своје циљеве, интересне групе остварују напосредним лобирањем или преко пријатељских (лобистичких) група за притисак на јавно мњење, владу, управу, парламент, да би пресудно утицале на остварење неких својих циљева. Опасност њиховог деловања састоји се у могућем фалсификовању правих интереса које заступају.³¹⁾ Методи помоћу којих интересне групе остварују своје циљеве су разноврсни, од примене разних облика присиле (у чему се некад злоупотребљавају националне и међународне институције) ради наметања воље и условљавања, до прибегавања пропаганди и разним „политичким играма и трговинама“.

Све наведене врсте моћи често се злоупотребљавају с циљем доласка појединаца и група на власт, односно с циљем задржавања власти и неутралисања политичких неистомишљеника. Из аспекта националних интереса, опасно је то што се често појединачни и групни интереси представљају као национални, односно што се национални интереси занемарују на рачун појединачних, ситно-сопственичких интереса. Тако се искривљује слика о параметрима друштвених вредности, а тиме и пројектује жељено стање безбедности које је фокусирано око наметнутих вредности.

30) Мајкл Хараламбос; Мартин Холборн: *Социологија: Теме и перспективе*, Голден маркетинг, Загреб, 2002, стр. 594–595.

31) Енгл. Lobby – парламентарно предсобље. Љубомир Тадић: *Исто*, стр. 122–123.

Такође, у недемократским, псудодемократским и тоталитарним режимима, моћници утичу на законодавну функцију државе, којом се дефинише државни поредак, па и организација националног система безбедности. У том смислу, они неретко утичу на постављање највиших руководилаца државе, пре свега у службама безбедности и у правосудном систему. Тиме настоје да се заштите од санкција које им прете због разних злоупотреба и злочина које су починили, а све на штету националних интереса.

Ови проблеми су и наша реалност: осим тоталитаристичког приступа вршењу власти и њеној злоупотреби током деведесетих година прошлога века, сведоци смо и бројних корупционашких афера у које су уплетени бивши министри и извесни „тајкуни“, а на штету националних интереса Републике Србије (злоупотребе у процесу приватизације, злоупотребе при јавним набавкама, злоупотребе при додељивању извођења јавних радова, разрачунавање са политичким неистомишљеницима итд.).

Становништво земље је један од конституената државе, а демографски фактор је у директној корелацији са националном безбедношћу и достизањем националних интереса. Наиме, државе које су многољудне често су и способније да организују бројнију војску, па је и њихова војна моћ већа него код „малих“ држава. Истовремено, војна моћ зависи и од старосне и националне структуре становништва. Даље, државе са израженим позитивним природним прираштајем постају „тесне“, немају довољне привредне капацитете да упосле становништво, што поспешује развој сиромаштва, па и криминала, конфликта и миграција. С друге стране, код држава са негативним природним прираштајем постоји опасност од губљења националног идентитета, услед културолошких притисака који долазе од стране имиграната. То може довести до експанзије националних мањина над домаћим становништвом, па и до стварања сецесионистичких аспирација, политичког насиља и других конфликта. Најзад, у последње време је изражен проблем илегалних миграција, који озбиљно угрожава функционисање Европске уније. Важна одлика становништва је и степен развијености њихове безбедносне културе.

Република Србија има озбиљне демографске проблеме и поражavajuћа је њена демографска статистика: у односу на стање од пре једног века, Турака је више за 400%, Албанаца за 700%, Румуна за 45%, Бугара за 38%, а Грка за 35%. Једино Срба данас има мање него пре 100 година. Просечна породица у Србији је тро-члана, а просечан брачни пар има 0, 85 деце. Србија има највећи морталитет, а најмањи наталитет у Европи, због чега је Срба сваке

године мање за око 20 000. Године 1950., после Финаца, Срби су били најздравији народ у Европи; данас су физички најболеснији. У Србији има више оних који су старији од 65 година, него оних који су млађи од 15 година. Просечна старост становништва креће се у опсегу година шесте деценије, а просечна дужина живота је око 73–74 године. Око 72% српских села је „умрло“. Претпоставља се да ван матице, широм света, живи око 4 000 000 Срба. Изражене су миграције из пограничних места ка градовима, и из градова ка главном граду у којем је концентрисано око четвртине укупног становништва. Због негативне стопе наталитета, Срба је сваке године мање и мање. Уколико се такав тренд настави, Срби ће у својој домовини у догледно време бити мањина, а да не говоримо о слабљењу војних капацитета и одбрамбених способности земље.³²⁾

Уз то, већ смо више пута од Европске уније добијали упозорења да ће нашим грађанима поново бити уведен „визни режим“ за међународна путовања уколико држава не унапреди праксу спречавања и сузбијања илегалних миграција из наше земље и преко наше земље ка Европској унији. То ствара лош имиџ наше земље на међународној сцени и никако не погодује националним интересима Републике Србије.

Даље, из аспеката националних интереса значајан је и тзв. *географско-климатски фактор*. Наиме, територија није само простор и граница суверенитета и надлежности државе. Она је друштвено економска средина која значајно утиче на историју и политику једне земље. Она је политички фактор некад од битног значаја за судбину и развитак појединих народа. У том правцу, она не утиче само као географско место и облик, већ и на политичко–географски однос. Она је саставни део историје и националног бића појединих народа, а била је основ и повод за експанзије, али и за сарадњу: она је одвајала и спајала у политици, па је и озбиљан фактор државне политике, националне безбедности и националних интереса.³³⁾

Географски фактор несумњиво утиче на положај и понашање земље на међународној сцени. Ово стога што од *географског положаја, облика земље, њеног рељефа и климе* неретко зависе и економска, геостратешка и геополитичка моћ, што се непосредно рефлектује на њену способност да оствари своје интересе. Сувишно

32) Из документарне ТВ емисије (назив емисије аутору није познат) која је у марту 2011. године емитована на Првом програму Радио Телевије Републике Српске. Наведено према – Саша Мијалковић: *Национална безбедност*, стр. 117.

33) *Мала политичка енциклопедија*, Савремена администрација, Београд, 1966, стр. 1 232–1 233.

је објашњавати значај плодне земље, велике територије, богатства водом, изласка на море, равничарског и плодног земљишта, развијене путне мреже, тешко проходних планинских венаца према суседним (непријатељским) државама, заступљености природних енергетских ресурса (нафта, природни гас, руде, шуме, снага воде и ветра, број сунчаних дана у години итд.), биљне и животињске разноликости и бројности и слично, за укупну моћ државе.³⁴⁾

Географске детерминатне држава од њих могу да чине озбиљне *геостратешке играче* и *геополитичке стојере*, односно субјекте од којих зависе национална и међународна безбедност.³⁵⁾ С тим у вези, развијени су и теоријски правци који полазе од тезе да природа тла и простор (географски положај, величина територије, излаз на море, саобраћајни значај територије) који заузима једна држава одређују друштвене институције, расне и националне особине, културу итд. (тзв. *геополитичка школа*).³⁶⁾

Србија је планинска, али и равничарска земља; балканска, али и јужноевропска и подунавска држава; водна, пловидбена и плодна, са богатим биодиверзитетом. Такав географски положај је предодредио да простор који насељава српско становништво има велики геополитички значај, јер се на њему укрштају супротстављени геополитички интереси великих сила, различити религијски утицаји и цивилизације и преко њега пролазе важни саобраћајни коридори и цевоводи. У том смислу, Србија је у тактичкој позицији да лакше достигне националне интересе; истовремено, њене интересе угрожавају моћне државе чији се национални интереси протежу над геопростором Србије.³⁷⁾

34) Опширније, у – Бобан Милојковић, „Савремени геотопографски материјали за потребе полиције – карактеристике и начин коришћења“, *Безбедност*, број 4, Министарство унутрашњих послова Републике Србије, 2007, стр. 108–139.

35) *Активни геостратешки играчи* су државе које имају способности и националне снаге да своју моћ и утицај спроведу и ван својих граница како би променили постојеће геополитичко стање ствари. *Геополитички стојери* су оне државе чији значај се не изводи из њихове моћи и мотивације, већ пре из њиховог осетљивог положаја и због тога што њихово потенцијално рањиво стање може да изазове последице на понашање геостратешких играча. Збигњев Бжежински: *Велика шаховска табла*, ЦИД, Подгорица, 2001, стр. 42–43.

36) Војин Димитријевић; Радослав Стојановић: *Основи теорије међународних односа*, Службени лист СФРЈ, Београд, 1977, стр. 95.

37) Из говора проф. др Саше Мијалковића на промоцији књиге Душана Пророковића: *Геополитика Србије – положај и перспективе на почетку XXI века*, која је одржана 20. новембра 2012. године.

<http://www.slglasnik.com/%D0%B0%D0%BA%D1%82%D1%83%D0%B5%D0%BB%D0%BD%D0%BE/%D0%B2%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B8/%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B4%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B2%D1%99%D0%B5%D0%BD%D0%B0-%D0%BA%D1%9A%D0%B8%D0%B3%D0%B0-%D0%B3%D0%>

МЕЂУНАРОДНИ ФАКТОРИ ОСТВАРИВОСТИ НАЦИОНАЛНИХ ИНТЕРЕСА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Под тзв. међународне факторе остваривости националних интереса Републике Србије у условима међународних интеграција могу да се подведу: реална „моћ“ Републике Србије и доживљај те моћи у међународном оркужењу, стање савремених међународних односа и утицај актуелних доминантних геополитичких кретања на унутрашњи и међународни политички живот Србије.

Заштита националних вредности и остваривање националних интереса у надлежности је националног система безбедности. То значи да се у заштити националних вредности и достизању националних интереса држава ослања на потенцијале своје моћи.³⁸⁾

У савременој геополитичкој стварности, поимање и практиковање моћи држава је значајно измењено у односу на време „хладног рата“. Некада је моћ била одређена величином територије, бројем становника, војном моћи, богатством у тзв. грубим сировинама и изворима енергије. Данас су значајни извори моћи још и степен техничко-технолошког развоја, образовна и старосна структура становништва, али и утицај на доношење одлука у међународним организацијама. Даље, нови видови испољавања моћи државе су и привлачност културних добара, идеологије, начина размишљања и живота итд. Речју, моћ се црпи из *привлачности укупног цивилизацијског обрасца*. Тако „тврду моћ“ (*hard power*), која је оличена у војној моћи, све више потискују економско-финансијска, техничко-технолошка, комуникацијско-информативна, политичка и својеврсна демократско-друштвена моћ („мека моћ“ – *soft power*). Међутим, нова невојна димензија безбедности свакако још дуго неће у потпуности искључити војна средства у промишљању безбедности.³⁹⁾

Моћ земље је продукт више видова моћи, који се базирају на свим наведеним националним и државним вредностима. Генерално, то су:

B5%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0-%D1%81%D1%80%D0%B1%D0%B8%D1%98%D0%B5, доступно 25. новембра 2012.

38) Опширније, у – Радослав Гађиновић: *Безбедносна функција државе*, Институт за политичке студије, Београд, 2012.

39) Драган Р. Симић: *Наука о безбедности – савремени приступи безбедности*, Службени лист СРЈ и Факултет политичких наука, Београд, 2002, стр. 37–38.

- *војна моћ*, тј. поседовање мобилних и обучених људских и респективних материјалних војних капацитета који су способни да у сукобу са противничком снагом извојују победу и покре га, наметајући му вољу и штитећи интересе своје владе;
- *економско-енергетска моћ*, односно поседовање сировинских, стручних кадровских, производних, енергетских, финансијских и сличних капацитета који државу чине богатом, а њеним грађанима гарантују задовољавајући животни стандард. Такве државе су и војно, технолошки и културно моћне, и утицајне у међународним односима;
- *моћ знања и технолошко-информациона моћ*, као континуирани развој науке, технике и технологије којим се унапређују образовни, производни, комуникацијски, истраживачки и животни процеси, али и војна и економска моћ земље. *Информациона моћ*, коју поседују земље са развијенијом информационом технологијом унапређује технолошку моћ и омогућава им контролу чворова транснационалних комуникација и електронског саобраћаја;
- *културна моћ*, тј. развијеност културе, традиције, националне свести, националног идентитета и безбедносне културе, чиме друштво постаје модерна, сложна и хармонична целина способна да се одупре претњама по националне вредности и интересе и да свој допринос њиховом превазилажењу;
- *политичка моћ*, која се јавља као резултанта наведених типова моћи државе, а огледа се у способности државе да доминира или да бар равноправно учествује у збивањима на међународној сцени, тј. да у односима са другим државама и субјектима међународних односа неутралише све претње и повећа извесност задовољења националних интереса.⁴⁰⁾

Даље, међународни односи су односи субјеката међународног права, односно субјеката међународних односа. То су, пре свега, политичка територијална потпуна друштва (државе); затим међународни субјекти међународних односа – међународне (међудржавне – међувладине) организације и транснационални субјекти међународних односа (међународне невладине организације, транснационални политички покрети, транснационалне верске

40) Саша Мијалковић: *Исто*, стр. 159–160. Упореди са – Збигњев Бжежински: *Исто*, стр. 28–29.

организације, транснационалне привредне организације и транснационалне неформалне друштвене групе – секте, тајна друштва, друштва финансијских олигарха итд.).⁴¹⁾ У том смислу, и национални интереси Републике Србије условљени су интересима наведених субјеката међународних односа. Овде није реч само о спољнополитичким, него и о тзв. унутрашњим интересима земље, који се често преплићу са интересима наведених субјеката међународних односа.

Достизање националних интереса и, уопште заштита националне безбедности је битно условљено међународним односима, и то из најмање два аспекта: међународни односи могу да буду гарант националних интереса, али и узвор њиховог угрожавања. Због тога многе државе своју безбедност, а тиме и безбедност свога друштва везују за војне силе, ступајући са њима у извесне савезе, дајући им извесне уступке, затим приступају у извесне међународне организације, везују своју привреду и енергетику за привреду и енергетику других држава, развијају пријатељске односе итд. Република Србија је, осим чланства у Уједињеним нацијама, Организацији за европску безбедност и сарадњу и бројним другим међународним организацијама, уједно и чланица програма Партнерство за мир и потенцијална чланица Европске уније. Тиме се аутоматски неће решити пројни проблеми Републике Србије, али ће се олакшати реализовање појединих националних интереса, нарочито уколико то зависи и од одлуке поменутих међународних организација.

Најзад, када је реч о *геополитичким концепцијама* „великих сила“ и утицајних држава на остварљивост националних интереса Републике Србије онда се, пре свега, мисли на гео-идеологије тзв. атлантизма, евроазијатства, (средњеевропског) континентализма и неоосманизма.⁴²⁾ Ови спољнополитички фактори снажно детерминишу националну стратегију прокламовања, достизања и заштите националних интереса:

- *атлантизам* пропагирају Сједињене Америчке Државе, уз снажан ослонац на Велику Британију. Овде није реч само о утицају НАТО на глобална политичка збивања, већ и о тенденцији „позападњавања“ остатка света, односно уређивања политичког, економског, социјалног и безбедносног система, као и уподобљавању идеологије, културе и психологије малих земаља стандардима „богатог, слободног и срећног“ Запада. Генерално, све се своди на тзв.

41) Војин Димитријевић; Радослав Стојановић: *Исто*, стр. 141–196.

42) Душан Пророковић: *Геополитика Србије: Положај и перспективе на почетку XXI века*, Службени гласник, Београд, 2012. стр. 421.

геополитичком постављању позиције САД у односу на националну и светску економију, а у последње време и на тзв. борбу против глобалног тероризма и недемократских режима и борбу за људска права. „Притисци“ на Републику Србију овде се врше кроз захтеве која она мора да испуни као чланица Партнерства за мир на евентуалном путу ка НАТО, односно као кандидат за учлањење у Европску унију. Додатне притиске на Републику Србију чини и војно присуство НАТО на подручју јужне српске покрајине и отворено подржавање независности самопрокламоване „Републике Косово“;

- *евроазијатство* пропагира Руска Федерација („мајка Русија“), а огледа се у ширењу руских геополитичких утицаја ван Русије, а пре свега на геопростор Азије и Европе. Генерално, он је конкурентски осталим геополитичким концепцијама, а „опозициони“ је атлантизму. Према њему, свет је подељен између два центра око којих се формирају „велики простори“. Један од тих центара је Русија, а простор који се око ње формира требало би да чине: земље чланице Заједнице независних држава и поједине државе Источне Европе (земље тзв. Евроазијске уније). Идеолошки, извесни центри политички моћи Србије су веома блиски овој концепцији; географски, Србија је удаљена од Русије, Украјине и Црног мора; реално, за очекивати је велику реакцију опозиционе идеологије (тзв. атлантистичку контрареакцију). Чињеница је да Србију за Русију веже дугогодишње пријатељство, али и да Србија има користи од руске економске помоћи и инвестиција⁴³⁾;
- (*средњеевропски*) *континентализам* пропагира Немачка, уз подршку Аустрије, а касније и Словеније и Хрватске. Циљ је ширење утицаја Немачке на средњу Европу. Међутим, немачка превласт захтева даље територијално распарчавање Србије, јер јачање немачког утицаја захтева слабљење Србије. Иако је ривалство са Немачком значајно изражено још од Првог светског рата, Немачка је (нажалост, и војно) присутна на простору Републике Србије, кроз учешће у тзв. међународним мировним снагама на подручју Аутономне покрајине Косово и Метохија. У реализовању ове идеологије могући су конфликти са носиоцима евроазијатске геополитичке концепције;

43) Упореди са – Александар Саша Гајић: „Перспективе српско-руских односа у контексту савремене светске кризе“, *Национални интерес*, број 2, Институт за политичке студије, Београд, 2012, стр. 59–78.

- неоосманизам пропагира Турска. Ова се концепција су-среће са више дилема у погледу кохабитације са неком од наведених стратегија, када би извесност њеног реализовања значајно порасла: из историјског угла, врло је вероватно приближавање англосаксонском атлантизму, јер је Турска значајна чланица НАТО и савезник САД. Истовремено, из стратешког угла, неоосманизму је најисплативије да пактира са немачким континентализмом, јер би се тако створио геополитички блок који би се протезао од Медитерана до Атлантика; географски, најприродније би било да се неоосманизам приближи евроазијатству, јер је Турска заправо евроазијска држава. Иначе, утицај неоосманизма већ је одавно неспоран и, осим у јавним наступима бројних албанских, босанских, македонских, српских и бугарских политичара, евидентан је и у економским инвестицијама, образовном систему, медијском простору, на пољу хуманитарног рада и у тзв. шоу-бизнису у земљама наведених политичара.⁴⁴⁾

Поред ових, за извесност достизања и реализовања националних интереса Републике Србије значајне су и геополитичке концепције Француске, Италије, Црне Горе, Кине, Албаније итд., али је њихов утицај на националне интересе Републике Србије мањи него утицај геополитике великих сила.

Генерално, све поменуте геополитичке концепције имају велики утицај на пропагирање и остваривање националних интереса Републике Србије. Деловање неких од њих директно је уперено против појединих националних интереса: атлантизам подржава независност лажне „Републике Косово“; континентализму не одговара јака и велика Србија; неоосманизам подржава муслимане од којих неки у Рашкој области имају сепаратистичке тежње, а неки са подручја Босне и Херцеговине и претензиционистичке намере. Истовремено, поједини од националних интереса су тешко оствариви без подршке земаља које су њихови идеолошки пропагатори (нпр., пријем у Европску унију без подршке носилаца атлантизма и континентализма; развој спољнотрговинске размене и економска инвестирања без носилаца евроазијатства итд.). У таквом амбијенту, политички лидери би морали да мудро дипломатијом и вештим „балансирањем“ на међународној геополитичкој сцени створе услове за остварење националних интереса, што није ни мало лако.

44) Душан Пророковић: *Исто*, стр. 421–466.

Sasa V. Mijalkovic

Zeljko V. Nikac

**PROTECTION OF NATIONAL INTERESTS
OF REPUBLIC OF SERBIA IN PROCESS OF
THE INTERNATIONAL INTEGRATIONS**

Summary

The realization and the protection of national interest is, traditionally, linked with the state of national security; national Security implies unobstructed achieving, enjoying and developing of national values and certainty of realizing national interests, absence of threats to national values and interests, as well as absence of fear that they will be endangered. Capability of state to regularly determine and efficiently realize national interests, depends on the level of security of society, state and international community. The policy of carrying out national interests is complicated because it is "stretched" between real national needs, social interests, political and informal (interest and lobbying) groups, national power, the state of national and international security, national and international right, foreign policy of other states and political international organizations. As well as to propagation of national interests, statesmen are not always objective, and often changes in regime in countries in transition sometimes require drastically change in agenda of national interests. Eventually, contra positive attitudes in terms of declaring and the manner of achieving national interests can encourage conflicts of national and international proportions, especially in societies with undeveloped tolerance, security and political culture, in which the continuity in leading national politics does not exist. In such turbulent circumstances it is not that simple to define and achieve national priorities, and with that ensure national security. That is the situation with the Republic of Serbia too, which is a country in transition and in the process of international integrations.

Key words: politics, national interests, national values, national security, international integrations, Republic of Serbia.

ЛИТЕРАТУРА

- Бжежински, Збигњев: *Велика шаховска табла*, ЦИД, Подгорица, 2001.
Burke, Anthony, "Aporias of Security", *Alternatives: Global, Local, Political*, Sage Publications, Inc, Vol. 27, No. 1/2002.

- Божовић, Ратко, „Култура“, у: *Енциклопедија политичке културе* (група аутора), Савремена администрација, Београд, 1993.
- Гајић, Александар Саша: „Перспективе српско-руских односа у контексту савремене светске кризе“, *Национални интерес*, број 2, Институт за политичке студије, Београд, 2012.
- Гађиновић, Радослав, „Демократија и безбедност у националној држави“, *Српска политичка мисао*, број 1, Институт за политичке студије, Београд, 2010.
- Гађиновић, Радослав: *Безбедносна функција државе*, Институт за политичке студије, Београд, 2012.
- Деспотовић, Љубиша, Ђурић, Живојин, „Разградња националне државе: национална држава у процесима денационализације, детериторијализације и десуверенизације“, *Српска политичка мисао*, број 2, Институт за политичке студије, Београд, 2012..
- Димитријевић, Војин; Стојановић, Радослав: *Основи теорије међународних односа*, Службени лист СФРЈ, Београд, 1977.
- Димитријевић, Војин, „Безбедност и политичка заједница“, у зборнику: *Реформа сектора безбедности* (ур. Хаџић Мирослав), Институт Г 17 плус и Центар за цивилно-војне односе, Београд, 2003.
- Живковић, Мирослав: *Теорија државе и права – Теорија државе*, Полицијска академија, Београд, 1995.
- Илић, Веселин, „Традиција“, у: *Енциклопедија политичке културе* (група аутора), Савремена администрација, Београд, 1993.
- Ковач, Митар: *Стратегијска и доктринарна документа националне безбедности – Теоријске основе*, Свет књиге, Београд, 2003.
- Мала политичка енциклопедија* (група аутора), Савремена администрација, Београд, 1966.
- Мијалковић, Саша: *Национална безбедност*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2011.
- Мијалковић, Саша, „Национална безбедност – од вестфалског до постхладноратовског концепта“, *Војно дело – општевојни научно-теоријски часопис*, Министарство одбране Републике Србије, Београд, број 2/2009.
- Мијалковић, Саша; Милошевић, Милан: *Обавјештајно безбједносна дјелатност и службе*, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2011.
- Милојковић, Бобан: „Савремени геотопографски материјали за потребе полиције – карактеристике и начин коришћења“, *Безбедност*, број 4, Министарство унутрашњих послова Републике Србије, 2007.
- Милошевић, Милан; Богдановић, Бранко: *Безбедност обновљене Србије*, Службени гласник, Београд, 2004.
- Пашић, Најдан: „Нација и национализам“, у: *Енциклопедија политичке културе*, Савремена администрација, Београд, 1993.
- Пророковић, Душан: *Геополитика Србије: Положај и перспективе на почетку XXI века*, Службени гласник, Београд, 2012.
- Симић, Драган Р.: *Наука о безбедности – савремени приступи безбедности*, Службени лист СРЈ и Факултет политичких наука, Београд, 2002.
- Суботић, Момчило: *Идентитет и геополитичка стварност Срба*, Институт за политичке студије, Београд, 2012.
- Словић, Драгослав: *Српски национални интереси*, Plato-Books и Финекс, Београд, 2010.

- Стајић Љубомир; Мијалковић Саша; Станаревић Светлана: *Безбедносна култура*, Драганић, Београд, 2004.
- Тадић, Љубомир: *Политиколошки лексикон*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1996.
- Тодоровић, Јелена, „Реформе државне управе у Србији и процес европских интеграција“, *Политичка ревија*, број 2, Институт за политичке студије, Београд, 2012.
- Тркуља, Јовица: *Освајање демократије – Оглед о посткомунизму*, Синг-Логос, Београд, 1995.
- Хараламбос, Мајкл; Холборн, Мартин: *Социологија: Теме и перспективе*, Голден маркетинг, Загреб, 2002.
- Nough, Peter: *Understanding Global Security*, Routledge, London–New York, 2008.
- Шуљагић, Сања: *Заснивање српског националног идентитета*, Институт за политичке студије, Београд, 2012.
- Шушњић, Ђуро, „Идеологија“, у: *Енциклопедија политичке културе*, Савремена администрација, Београд, 1993.
- Шушњић, Ђуро, „Идоктринација“, *Енциклопедија политичке културе*, Савремена администрација, Београд, 1993.

Resume

The function of national interests is to achieve, promote and protect national values and, in turn, national security. Their definition should, therefore, derive from the determination of the highest-ranking state leadership regarding the most appropriate ways of protecting and promoting the social and national values. The agenda of the national interests shall be conditioned by the existing system of values, as well as by both the existing and projected security needs of the state and society, because the interests may also produce the need; prevalent values influence the contents and the physiognomy of the interests, and the interests play a significant role in the formation, maintenance, and modification of the value system.

However, one of the most common problems associated with the national interests is their “false presentation” and “achievement by inappropriate methods”. Namely, the national interest are, as a political category, ideologically coloured, and thus may, sometimes, actually cover up for the interests of political and economic oligarchs, interest groups and lobbies or other informal centres of power. The plurality of proclaimed interests can lead to their mutual confrontation, both at the national and the international levels, which in turn may generate conflicts. At the same time, achieving the national interests at any cost, including even illegitimate means, may threaten the interests and values of a part of the population of the state or other states, thereby also inciting conflicts. The danger is even greater because the state govern-

ments frequently rely on the instruments of national power in their attempts to achieve the national interests, which eventually implies resorting to the use of coercion of a political, economic, or military nature. The relationship between the national interests and (national) security is therefore very complex.

More specifically, state security is uncertain unless there are clearly defined national interests; the achievement of the national interests protects and promotes the national values and thereby also national security; a failure to achieve the national interests does not necessarily present a threat to the national values and national security; by failing to achieve its own interests, a state may threaten the security, values, and interests of other states and subjects; if falsely proclaimed (due to the lobbying of interested groups), the national interests can jeopardize the security of the state that proclaimed it; the plurality of interests often leads to confrontations of different interests that induces conflicts between their advocates.

Therefore, in order to avoid the pitfalls of biased propaganda, unlawful and illegitimate realization, the national interests should, among other things, be based on the national values, on the real security needs of the society and the state, as well as on the national and international law; they must not jeopardize the values of other stakeholders at the national and international scene. These interests should be proclaimed as the strategy of national security together with other national strategies, which are to be the result of multidisciplinary scientific research. It is also vital to ensure transparency in the work of state bodies and non-state bodies responsible for the realization of national interests, which should be combined with measures of effective anti-corruption policy. It is necessary to promote human rights and freedoms and improve the mechanism of their protection. The public opinion regarding the needs and ways of realising the national interests that might bring into question the integrity or survival of certain national values should be sought in a referendum. The development of international relations and accession of the state to international organizations increase the certainty of realizing national interests, while promotion of security culture, political culture, and tolerance in particular, reduces the possibility of escalation of internal and international conflicts between the promoters of different interests.

Although in the era of globalization and comprehensive international integrations the state has been gradually losing some of its ontological features and functions, it will probably remain the primary form of organized society and the key factor of international security for a long time. It is a known fact that the survival of the state, national

survival, territory, political independence, and physical self-preservation are crucial values that no state or nation of the world will willingly give up completely. This leads us to a conclusion that the concept of national security shall long dominate the international scene, calling for unhindered implementation of the policy of national interests.

* Овај рад је примљен 19. новембра 2012. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 10. децембра 2012. године.